

ПОЕТИЧНІ ВІТРАЖІ ПРИРОДИ ЛЮДМИЛИ КОСТЮК*(Людмила Костюк. До осені на сповідь. Поезії: Ківерці. 2010. 123 с.)*

Вона планувала видати наступну збірку поезій, але підступна хвороба віку то відступала після операції та довготривалого лікування аж у Дніпрі, то прогресувала... аж до трагічного фіналу. Не встигла. А жаль, бо талант Людмили Солом'яник-Костюк відчувався вже у студентські роки навчання в Івано-Франківському педінституті у застійні 70-і роки ХХ століття (нині Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника), де вона відвідувала літературну студію, якою керував професор і письменник Павло Нісонський. А народилась Людмила у Тернополі, де, маючи потяг до художнього слова, також займалась у літературній студії (керівник – поет Борис Демків). Друкувалась у обласній пресі. Свою любов до красного письменства, до поезії пронесла крізь усе життя, передавала своїм студентам, працюючи з 1971 року в Ківерцівському (на Волині) медичному коледжі і викладаючи там українську мову та літературу. Невипадково літературний критик Євген Баран, упорядковуючи альманах «Каміння поколінь» (2019), присвячений незабутньому Тарасові Мельничуку, вмістить у це добротне видання талановиті твори двадцяти восьми авторів з України, а також Польщі, Білорусі. Серед них і поезії Людмили Костюк. І це справедливо.

Поетеса найчастіше звертається до рідної природи як центрального об'єкта свого художнього ословлення, бачення. Тому пейзажна лірика у різних метаморфозах, кутах зору превалює в її художньому світі. Та улюбленим є мотив осені, нерідко з конкретизацією помежів'я серпня з вереснем (згадується М.Рильського «серпень з вереснем стискають...») чи переходу осінньої пори року в зимову. Її лірична героїня таки закохана в цей часовий простір, про що реципієнт інколи дізнається одразу («А я обожаю осінь...», «Знову осінь бере у полон...», «То мов протяг осінній у сутінках літа...», «Ще серпень обіймає літеплом»). Авторка словом малює добротні пейзажні картини, які нерідко межують з пастелями і через відчуття яких віддзеркалюється емоційна, естетична й чуттєва здатність до співпереживання зі світом природи і розкриття штрихом чи глибинніше внутрішнього стану ліричної героїні:

*Старезний млин махає вітряком,
Розтрушує зірки у сонній тиші.
Туман розбив свій глек із молоком.
Верба ледь чутно вітами колише.
Печальна радосте моя і тихий сум!
Дощу сльоза упала на долоню.
Зайде зоря. Я загашу свічу.
День народився у важких пологах.*

Імпресію настрою Людмила Костюк майстерно переплітає з мікро-образами осінніх пейзажів (Світязь, «місяць вповні», «мовчання ночі», «безгоміння тиші», «хвиля хвилею колише») та макрообразами («Галактики», «Атлантиди й Арктики» чи Всесвіту, Чумацького Шляху), створюючи єдину цілісну поетичну картину світу, в якій зливаються «вікна-вітражі» з вітражами епохи. А вишуканості й відповідного враження додає і парне римування і гра скрипки («Міняє осінь вікна-вітражі»). До речі, у багатьох поезіях авторки присутній музичний ритм, а ще благородний музичний інструмент, вдалі образні порівняння, що доповнюються звуковими вібраціями, алітерацією звуків -р,-с... Невипадково ще Августин у трактаті «Про музику» торкався питання ритму, тобто тієї «сторони музики, яка об'єднує її з поезією» :

*Старий скрипаль – осінній сивий вітер,
Додолу хилить вечорові віти.
І лине звук, тонкий, сріблясто-синій,
Немов короткий день, сумний, осінній.*

Рідше звучить флейта чи арфа (як у Пала Тичини). Чи не найкраще це передано в поезії «Вівальді. «Гімн». /А флейта тужить... Плаче.../ Моя душа іде тобі назустріч...». Тут на тлі звучання твору відомого італійського скрипаля й композитора влучно передано огром відчуттів і переживань особистісного характеру ліричної героїні, викликаних музикою. Інтелектуальна й емоційно чутлива, вона глибоко відчуває силу гри флейти. Невипадково у творі тричі звучить найвища оцінка виконання й сприйняття музики як своєрідний смисловий рефрен («Маестро, браво!...»), який зливається з хвилюючими ударами серця («І знов ридає-грає, серце крає...») і органічною потребою слухати у цей відтинок часу свій улюблений інструмент («Хай говорить скрипка»). Нагнітання питальних, окличних чи інтонаційно незавершених коротких речень працюють на розкриття ключової фрази «Знайшла чи згубила хрест-любов?» і складний психологічний стан ліричної героїні, яка знаходиться майже на грані можливого зриву від всепоглинаючого відчуття музичного твору з накладанням-симбіозом на власні внутрішні переживання.

Отож, поетеса уміє передати настрої ліричної героїні, що звучить в унісон з життям природи в конкретний момент. Реципієнт відчуває її сердечний біль від розпуки і мотивацію цього стану. Врешті, у невеликій, олюднено пейзажній картині, добре передано отой синтез мистецтв (як і в щойно згаданій), про який по-своєму говорив І.Франко у відомому трактаті «Із секретів поетичної творчості» (музика – пейзажний живопис – емоційне переживання ліричного суб'єкта в словесному вираженні). Загалом у більшості поезій діалог природи й людини взаємопов'язаний, суголосний один одному, правда, інколи природний світ змальовано багатше, ніж людський. Та де це доречно авторка акцентує на межових ситуаціях, життєвих драмах, лаконічно й кондентовано передає їх через

осінні місяці, назви яких говорять самі за себе, а органічне злиття людського страждання з осінньою порою підсилюється метафорикою й відповідною колористикою:

*Жовтень стрілою серце пробив,
Листопад чорну хустку жбурнув під ноги.
Срібну підкову кінь загубив.*

Часто мінорний осінній настрій природно мотивується втратами найрідніших людей («У мене день сумний/Останній мамин день»), ведучи облік часу від осені до осені («Вже котра осінь, мамочко, без тебе»), чи «...Я нині скрипка, що без скрипаля». Таким чином, природа найчастіше постає тим вагомим тлом, на якому глибше й поетично тонше відбивається радість або втрата кохання чи сумніви, життєві переживання або безмір страждань, драми й трагедійні сплески душі. Таких поетичний творів чимало. Нерідко вони постають у формі спомину.

Топоніміка збірки «До осені на сповідь» найбільше пов'язана з Волинню, де останні п'ять десятиліть авторка жила і працювала. Тому озеро Світязь (найчастіше), світязькі бори, а також Луцьк, Ківерці присутні в її поетичному мовленні. Та при цьому Людмила Костюк не полишає місця народження, інститутські роки навчання на Прикарпатті, родинних зв'язків. Тому «І Чернігів, і Тернопілля, і Франківщина й рідна Волинь – літ моїх березневі весни /На осіннім крилі воскресли/ Й піднімають іще – живи!»

Дуже рідко, однак можна відчутти штрихи поетичного тембру, лексичної деталі чи поетичного синтаксису Максима Рильського, Василя Симоненка, Ліни Костенко чи Миколи Вінграновського. Але авторка не повторює, тим паче не копіює улюблених поетів, а подає свій ракурс бачення, свою поетичну інтерпретацію того чи іншого мотиву, творчо успадкувавши художні уроки національних майстрів слова. Скажімо, в Ліни Костенко є багатюща пейзажна лірика з її знаковими «Осінніми карнавалами», та свою поетичну осінь Людмила Костюк подає так, як відчуває, в міру свого таланту і художнього погляду. Ось один і той же відомий мотив в унікальній поетеси-шістдесятниці – Часу і найближчих серцю рідних просторів дитинства, пам'яті роду, улюблені з яких уже в позачасі («Сумує хата, бо вона вже пуста» чи «Голос криниці, чого ж ти замовк ?.../Вікна забиті, і висить замок» або «Вишневий хутір...Ні душі./ А де ж ті вишні, де ті вишні?»), не кажучи вже про початкові рядки поезії Ліни Костенко, що стали хрестоматійними; «Виходжу в сад, він чорний і худий,/ йому вже ані яблучко не сниться».../. І в Людмили Костюк:

Вицвілі вікна..., і час прихилився до осла...
Подвір'я пусте заросло пирієм й споришем...
В куточку кімнати, на покуті, діда ікона
І бабина хустка, полоскана часом й дощем...
Стежки погубились, де бігали ніжки дитячі...

*Всихають черешні, що щедрими звіку були...
Лише бузина, будяки та кропива собача...
А тут же колись і музики, і співи гули!..
А тут же світало, як тільки уперше світає!..
А тут же сміялось причастям, раділось дощем!..
Та порожньо в хаті...Довкола нікого немає...
Й свічею скорботи спливає в душі моїй щем...*

Як бачимо, щемкий біль від безповоротності часу, духовних і душевних утрат, зматеріалізованих у ключових для ментальності українців поняттях хата/сад, бабуся/дідусь, які світять з минулого в сьогоденне й майбутнє, відлунює моральними максимами і вічним зв'язком поколінь у кожної з авторок по-своєму. Та оскільки майже кожний дорослий читач у своєму житті обов'язково переживає цей болісний момент зустрічі – спогаду – проминання, то такі талановито написані поезії не можуть не вражати, вияскравлюючись індивідуальними емоціями, печаллю, світлою пам'яттю, а також єднанням часопросторових віх: від конкретики (дитинства) до містичності неминучого відходу, від знакових деталей портрета завжди живих особистостей чи речей пам'ятного побуту до сакрального і вічного.

Загалом поетичне осмислення хронотопу відлунює по-різному у художньому світі авторки: то засобами персоніфікації, то порівняння, то метафоричної неповторності, антитези, рефрену чи афористичного згустку думки...: «Літа біжать, тікають із долонь», «Десь потяг мчить удаль чиєсь життя», «Роки, немов прочани, йдуть і йдуть», «Крок за кроком долаємо відстань і час./ Поспішаєм – вертаємось, губим – знаходим./ Обходимо долю. Вона обминає нас – / По колу ходим...», чи «Бо що літа? Лиш міра золота/Любові, досвіду, і мудрості, й терпіння/ І сили тої, що трима коріння, /Що пагоном зеленим пророста!...».

Врешті, й інтимна лірика постає як результат осмислення філософичності буття з обов'язковим органічним співіснуванням ритмів природи. Без них її просто не існує («Вже, мабуть, так у світі повелось- /Весні на зміну знов приходить літо!../ Батьки відходять... Підростають діти.../ Щось у житті збулось. Щось – не збулось...»). Лірична героїня завдяки вмінню зберегти взаємним це глибинне почуття і в літню, і в осінню пору людського життя все ж буває щаслива, бо ж «Кохання трунок й досі недопито», хоч «снігом скроні уже припорошило», тому й «Знову осінь на весну схожа». І хоч перед читачем постає не юнка у весняному злеті пристрасних відчуттів, а збагачена життєвим досвідом особистість, яка на тлі осіннього вихору й багатобарвної веселки переконливо стверджує: «Для щастя треба зовсім небагато –/ Лиш ти та я!...І неба висота!...». Та лірична героїня не однопланова, а розпросторена у різних людських долях і в різних часопросторах. Тому на зміну краси високості почуттів у світлій палітрі руху природи приходить і темна колористика з безжаль-

ною констатацією часової байдужості до світу людини, відсутності будь-якої надії у фіналі («...Як сьогодні чорно!/Лиш сіро й чорно. Згасли кольори./ Підступна старість меле час на жорнах,/Й роки біжать уже давно «з гори»...і заключне – «...Бо часу не здолав ніхто й ніколи.../ Та й двічі не прожив ще, далєбі...»).

І все ж загальний пафос поетичної книги, незважаючи на перевагу мінорно-осінніх настроїв, барв природи й відчуттів людини все-таки оптимістичний, бо кожен «брід» (М. Стельмах) людського буття (й навіть осінньо-зимовий) має свої радості й печалі, свої закономірності, свої ритми, які часто повертають нас у весни й літа, у молодість і зрілість, до глибин історії й коренів роду і народу. Тому, які б утрати не пережила лірична героїня, вона знову і знову сповідуватиме «хвалу життя», та, зрозуміло, по-своєму: «І колобродить місяць з ночі в ніч,/І сонце райську браму відчиняє,/ Сміється пролісок у ритмах протиріч – /життя триває!...».

Було б дивно, якби Людмила Костюк, яка викладала рідну мову й літературу кілька десятиріч, не відгукнулася по-своєму про словесне мистецтво, про ті проблеми, які хвилювали й проймають небайдужу до майбутнього народу творчу особистість, його минулого чи сьогодення в громадянських чи духовно-моральних вимірах. Авторку, як і її ліричну героїню, болить: «Що дітям лишимо? Що їм передамо ?/Прадіда мудрість? Материнську вроду?/ Чи, мо', любов до краю? До народу?/ Жовто-блакитне волі знамено?». Бо ж кожне покоління має свої випробування, свої труднощі, розчарування, тому переживання письменника зливаються із хвилюванням ліричного героя («Чи втримають? Піднімуть? Донесуть?/ Чи не спіткнуться об важкі пороги?»)

Рідне слово, про яке так знаково сказано і в Т. Шевченка, і в Олександра Олеся, і в Д. Павличка чи Ліни Костенко, знову ж таки у Л. Костюк постає у різних ритмах природи та її вагомих складників як та основа, той ґрунт, на якому повинна міцно стояти кожна особистість: «Ти грієш душу теплим розмаїттям/ Вітрів, що грають на ланах дозрілих./ Ти – в зливах, що дримають в піднебессі,/ В дощах осінніх, в синіх заметілях./Ти – в силі тій, що колос наливає,/ В тугім корінні, що тримає землю,/ Щоб не тікала із-під моїх ніг...».

У збірці поезій є й ліричні відгуки на Чорнобиль («Я не знала війни,/ Але гірко відчула Чорнобиль...»), на недавні трагічні події нашої реальності (Пам'яті Небесної Сотні: «Вони летять лелеками додому» (чи не найталановитіший), Пом'янімо Героїв: «Вклонімось низько матері до ніг...», на долю України («Вершник містом на білім коні примчав», «Горбата, від народження сліпа...»), що постають більшою чи меншою мірою, але обов'язково із світом природи.

Отже, у поетичній книзі Людмили Костюк «До осені на сповідь» виокремлюється ліричний пейзаж, або «психологічний пейзаж», як тло для морально-етичних, духовних, філософічних, громадянських чи інти-

мних розмислів. Та все ж доміантними є поезії-пейзажі (неускладнені, прожиті й пережиті в душі ліричної героїні, загалом світлі за тональністю) із своїм художнім Словом, образом, лірико-імпресіоністичною настроєністю й мінливістю, ритмічно-синтаксичним ладом, які дають реципієнтові справжнє задоволення від поетичного тексту. То ж нехай відчуті читачем художні ритми і вітражі природи спонукають запам'ятати авторку із одкровенням свого, неповторного погляду на довколишній світ і людину, на свіже бачення вічних чи змінних мотивів.

Марта Хороб, м. Івано-Франківськ